

Žlahtni bezeg ali bele baletke na robu gozda

Vsak od nas ga pozna, nekateri ga kot uporabno rastlino posadijo blizu doma, spet drugi ga dnevno srečujejo na poti v službo ali zgolj opazijo ob najljubši sprehajalni poti. Morda se sprva zdi precej nezanimiv saj je v našem okolju tako razširjen, da radi pozabimo na to, kako uporaben in čudovit je. A vendar, ko bezeg zacveti njegov medoviti vonj v vsakem mimoidočemu zbudi spomine, na mamin bezgov sok, na kmečko dvorišče starih staršev ali na mejico njive kjer je posedal v senci toplega dne. Naše ljudsko izročilo pravi, da bezeg varuje domačijo pred uroki. V duplini bezgovega grma naj bi bivala dobra božanstva, zato je v preteklosti veljalo, da se ga ne sme posekati, saj naj bi s tem priklicali nesrečo nad hišo. Ste vedeli, da poznamo več kot 70 vrst bezga, da nekateri bezgi cvetijo belo, drugi rozasto rdeče, da imajo nekateri drobne plodove, spet drugi pa jagode velike kot borovnice, da so plodovi lahko užitni ali celo strupeni, da nekaterim bezgom nadzemni deli jeseni odmro, drugi pa zrastejo v pravo malo drevo? V kolikor se je ob branju tega uvodnega dela v vas prebudila radovednost in bi o bezgu radi izvedeli nekaj novega berite dalje, predvsem pa vam svetujem, da ga v svojem okolju opazujete in na ta čudovit grm pogledate še iz drugega zornega kota. Resnično je žlahtni bezeg prava mala zakladnica zdravja, lepote in uporabnosti. Pri nas v naravi kot divje rastočo vrsto najpogosteje srečamo črni bezeg (*Sambucus nigra*), a le do nadmorske višine 1.500 m, saj mu prija toplejša klima zmerne in subtropskega pasu. Na legah višje od 600 m nadmorske višine se lahko zgodi, da v hladnejših letih niti ne dozori. Manj pogosto v naših krajih zasledimo tudi divje rastoči rdeči bezeg (*Sambucus racemosa*), ki ima strupene jagode, zato v kmetijski pridelavi nima nobenega pomena. Črni bezeg ponavadi raste v obliki grma, lahko pa ga vzgojimo tudi kot manjše, do 10 m visoko drevo. Bezeg ni zahtevna rastlina, uspeva na vseh tipih tal, večje cvetove in boljši pridelek pa lahko pričakujemo na tleh, ki so bogata z organsko snovjo in imajo sposobnostjo zadrževanja vode. Rastline sadimo na razdalji 4 m v vrsti in 5 m med vrstama. Če se odločimo, da bezeg gojimo v obliki grma, star rodni les redno izrezujemo in s tem spodbujamo rast mladih poganjkov, saj bezeg rodi na enoletnem lesu, ki izrašča iz starejšega rodnega lesa. Kadar želimo bezeg vzgojiti kot manjše drevo, že ob sajenju en močen enoletni poganjek prikrajšamo na dober meter višine, ta nam bo služil kot deblo. Pustimo od 3-5 vej, ki rastejo na vrhu tega 1m visokega debla. Veje vsako leto režemo na čep in s tem spodbudimo rast bujnih enoletnih poganjkov. Bezeg razmnožujemo s setvijo, potaknjenci, grebeničenjem in tudi s cepljenjem. Najpogosteje bezeg razmnožujemo z olesenelimi potaknjenci, ki jih narežemo po odpadanju listja, pred prvo jesensko pozebo. Bezeg velja za precej odporno rastlino saj ga škodljivci in razne bolezni redko napadejo. Zato je smiselno razmisliti o tem, da bezeg pridelujemo na ekološki, naravi prijazen način pridelave. V Evropi so načrtno sadili nasade bezga šele po letu 1950, ko so odbirali divje rastoče grme in drevesa. Na tak način so vzgojili sorto haschberg, ki je še danes najbolj razširjena sorta v Evropi. Za to sorto je značilno, da raste izredno bujno, na leto lahko poganjki zrastejo tudi do 2 m. Cvetovi so belo rumene barve in relativno veliki, še nekoliko večje cvetove pa ima sorta donau. Zelo zanimivi in čudoviti sta sorti black lace in black beauty, ki imata socvetja rožnato bele barve, liste pa temne vijolično zelene, zato jo tudi zaradi okrasne vrednosti pogosto umestijo v parkovne zasaditve. Žal so v Sloveniji nasade bezga začeli opuščati, zamenjal ga je cenejši črni ribez, ki smo ga uvažali iz Poljske. Pridelava bezga je tako neopazno izginila. V drugih evropskih državah se je pridelava bezga razvijala naprej, v Avstriji ga tako prideluje več kot 800 pridelovalcev. Vsi deli rastline imajo značilen vonj in so mehke strukture, zato se veje pogosto upogibajo do tal. Dišeče sladko cveti na sončnih legah že konec maja in vse do sredine junija. Plodovi pa potemniijo in s tem dozoriijo konec

avgusta. Bezgove pakobulaste ploščate cvetove uporabljamo za zdravljenje prehladov, saj vsebujejo velike vsebnosti vitamina C. Čaj iz bezgovega cvetja pospešuje potenje, sirup iz bezgovega cvetja pa naj bi čistil našo kri. Dame si lahko pripravijo obkladke za oči in obraz, saj bezeg odpira pore in s tem globinsko čisti kožo. Na naše zdravje naj bi blagodejno vplival tudi čaj iz bezgovega listja, korenin in skorje. Za lajšanje prehladnih obolenj pripisujejo zdravilne učinke tudi bezgovim jagodam, ki jih uživamo surove ali posušene. Lahko pa iz njih pripravimo tudi razne napitke in prevretke. Bezgove jagode obiramo, ko postanejo modro-črne barve. Uporabljamo jih predvsem za predelavo v sokove, marmelade in tudi barvila. Surove nezrele jagode vsebujejo glikozid sambunigrin, ki je strupen, zato je potrebno takšne jagode toplotno obdelati, da le ta razpade. Pridelek bezgovih jagod je relativno velik, do 12.000 kg/ha, bezgovih cvetov pa naberemo okoli 2.000 kg/ha.

Dr. Nika Cvelbar Weber
Kmetijski inštitut Slovenije

Socvetje žlahtnega bezga je botanično pakobul. (foto: Dr. Nika Cvelbar Weber)

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje